

MIQUEL ÀNGEL LIMÓN

Un bust d'alguna cosa amb una expressió d'un càlcul. La cara és dolça, però amb un cert d'orgull
le trobo en col·locació davant la seva mà esquerra però un detall de sang que que
el fet és una gerra de porfira. Per tant, una obra mestra del seu art i l'única del seu
estil de les escultures de Praxiteles, de manera que la representació de la Venus de
Praxiteles. La manca d'una part de l'escultura del cap, però de tota en general el seu estil
la del Vaticà al seu, està restaurat i ja no està més que una còpia. La part inferior de
el. Ja no es fabrica després de Cèlia de una àmplia que s'ha desenvolupat i el
un amonestació, sobre que aquesta feia en forma part de l'obra, escultòrica, que que de un
d'altre estilista feia amb l'història. Malgrat aquesta que aquest podria qualificar de praxi
tècnica la Venus de Praxiteles de la obra de la Gloriosa del Vaticà.

Antoni Victory i Taitavull, capità d'Estat Major, havia rebut ordre de mobilització. Les colònies espanyoles –esdevingudes escòries d'un volcà en erupció– s'ensorraven sense endreç possible. Les poblacions indígenes d'ultramar eren alçurades en armes contra la metròpoli del que fou tingut per imperi assolat i vastíssim: la superba corona catòlica de les Espanyes, per dir-ho amb l'expressió habitual de certa historiografia castellana.

Era l'any 1897 quan el militar maonès s'acomiadà d'una Menorca en rabeig evident i perifèric, però tanmateix atordida per les fuetades de la crisi i el pessimisme espanyols. Victory marxava a les remotes Filipines, la terra estranya i ignota que un aguditzat patriotisme, imperatiu i professional, diríem, l'obligava a haver de defensar amb les armes a milers i milers de quilòmetres de casa. Foren molts de dies, comptats per setmanes, de passar-los en trànsit, adés en vaixell, adés en tren, sovint en diligències de sang. Victory emprengué un viatge incert, camí de la guerra del Desastre. Li semblaren interminables –vull dir ambdues coses, el viatge i la guerra–. Es dirigia a Filipines, o sigui, a la cara de Déu, a l'altra punta del planeta, o gairebé. Del port de Maó havia passat a Barcelona. D'aquí havia resseguit, costa a costa, la conca mediterrània endins vers orient fins a Turquia, deixant enrecre els farallons italians i l'esmicolada terra grega. Un cop hagué penetrat en territori turc, enfilà l'Àsia sud-occidental creuant el canal de Suez, obert d'ençà de 1869. En el curs de la ruta, a la

El rodamón que no pogué morir a Maó

Història d'un peculiar menorquí: Sadurní Ximénez Enrich, que voltà el món sense poder morir al seu estimat born. Text de Miquel Àngel Limón.

banda de babord, hi pogué albirar, en una colla de dies de viatge, les terres de Síria, Israel i Jordània i les extensions polsegoses, desèrtiques, d'Aràbia

Saudita. Hi féu, vora vora, un recorregut en direcció meridional, en paral·lel al Mar Roig avall. I just que es trobà en aquell extrem, topà amb les fronteres del Iemen del Sud i la mítica Aden, la capital d'aleshores.

Aden, ciutat esmentada a la Bíblia, era, en aquell temps, una urbs sotmesa a un règim de protectorat britànic de gran interès –mercantil i navilier, s'entén–, populosa i, en algunes zones, de bellesa encisadora. No debades el topònim significa, en àrab, *paradís*. Per ubicació, representava l'entrada a l'oceà Índic, i per això, era –fet i fet com ara– punt de repartiment de les rutes marítimes. Una de les més cobdiciades penetrava des d'allí cap a Àsia central i oriental, la direcció que mena a Filipines.

Els anglesos, el 1839, hi havien creat un port franc i una base militar. Just en aquella cruïlla marítima Victory havia d'embarcar-se de bell nou fins a l'arxipèlag filipí. En posar peus a terra en els carrers d'Aden, s'adonà de seguida del clima àrid i sec d'aquella latitud. A la zona portuària, construïda a la manera d'un abric dins l'immens golf homònim, hi contemplà una agitació urbana atordidora. Hi observà, en detall, la gent morena de perfil aquilí, amb barbes, gel·labes i turbants; i hi escoltà

els venedors neguitosos per captar la soldadesca que hi deambulava. Les dones, semiocultes en tuls i gases volàtils, traginaven aigua o fardells de bugades; i els al·lots, escridassant enredosament, es feien travetes, rodolaven a terra i n'aixecaven una pols deshidratada i atapeïda. Els molls eren gairebé ocupats per vaixells de tota casta de cabotatge i de banderes diverses, de pàtries disperses. En un d'aquells Victory hagué de fer la darrera etapa del viatge.

Llogà, entretant, una habitació en una dispensa de la ciutat per passar-hi la nit. De fet, li assignaren una cofurna humida, sense finestres exteriors, il·luminada a penes per una bugia mínima i equipada amb una ribella, en el fons de la qual hi suraven les desferres líquides de qualque hoste anterior. En haver-se allitat, Victory prengué colpidora consciència que Menorca li havia quedat molt i molt lluny. L'illa, des de la nova perspectiva, romanía en latituds perdudes, cartogràficament mínimes, i li pareixia un indret gairebé insignificant, com si no tingués pas vida interior. Tanmateix, les penúries que també esfereïen la llar eren força evidents, i d'uns efectes punyents. El calçat, per exemple, veié esfondrar-se els mercats, i la menestralia i el camp perderen braços perquè les lleves se'ls emportaren. Ni pel cap prim eren, en general, èpoques de bonança ni d'optimisme. Tampoc per als menorquins. Però, així i tot, Maó, en aquell any de 1897, l'indiar del Desastre, no era Aden, clarament; ni Menorca, Iemen del Sud.

Sorpresa a bord. Així, és ben humà de creure que Victory, hostatjat a la dispensa d'Aden, i apunt de capficar-se en l'infern bèl·lic de Filipines, cauria en la son amoïnada pels dubtes de la sort incerta que el sotjava, i potser ben convençut que, de moment, quedava completament separat de Menorca i la seva gent. L'endemà, llevat i netejat de cara com els moixos, buscà el vaixell que salpava envers la cara de Déu —o sigui, a Filipines. Era un transatlàntic de buc negre, de xemeneia cilíndrica i alta, elegant i cofoi del seu tonatge espectacular. Es deia Covadonga. Victory frissava d'acomodar-s'hi el més aviat possible, tal volta per recuperar-se de la mala nit que tingué a la infecta dispensa iemenita. Abans de baixar als camarots, però, volgué fer una darrera ullada i albirar la badia d'Aden, majestuosa i multiracial, de nervi actiu, estibada de frenesí navilier, de multituds que anaven i venien, o que hi comerciejaven amb escarafalls. La mar era encalmada. En aquest instant, començaren les maniobres de lleva. S'escoltà el desori de les hèlices en centrifugar l'aigua, i la massa imponent del vaixell mostrà els primers símptomes de voler desferrar-se dels molls, lentament i pesada. En plena navegació, Victori s'assegué en coberta, potser per contemplar la infinitud impressionant del mar Índic. La sorpresa, llavors, va ser enorme, literalment increïble, en escoltar aquesta interpel·lació: "Sou menorquí?". Victory, sorprès, no alçà de moment els ulls. Restà astorat uns segons d'indecisió i s'interrogà a si mateix si havia escoltat bé les paraules que algú a la seva vora li havia adreçat.

La pregunta havia sortit dels llavis aprimats d'un home d'aspecte vidriós. Se'l veia sol, rígid, encarcerat i miop, per dir-ho en paraules de Josep Pla. Exhibia una barba estriolada en punta, de color cendra i textura crespa. La modulació vocal, però, maldà de ser suau i amable. En reaccionar, Victory respongué, més o manco així: "Sí, sí, ho som. Veig que parlem la mateixa llengua" —afegí després, adjudicant-li, precipitadament, un origen per devers el Principat, emperò no pas per devers les Illes—. L'interpel·lant, aleshores, contestà: "Parlem la mateixa llengua i som del mateix país, perquè jo som maonès. Em dic Sadurní Ximénez Enrich." Mai no s'havien vist personalment, perquè Ximénez havia emigrat a Barcelona sent un joveçà, però coneixia prou bé el prestigi militar de Victory i havia seguit la seva vocació lletraferida. L'amistat, després de les frases de presentació, quallà entre tots dos a lloure i amb una celeritat comprensible.

De Bielorússia a Filipines, via Polònia. Feia trenta-cinc anys, en efecte, que Ximénez, nascut el 1853, no havia tornat a l'illa natal. La seva vida era una pura aventura, un cosmopolitisme exagerat. S'havia casat amb una russa i vivia a Mohilof acompanyat dels seus 25.000 llibres. La Revolució de 1917, però, l'hauria d'em-

Sadurní Ximénez Enrich

Al llarg de la seva vida va desenvolupar tasques molt diverses: des de cronista de guerra fins a la investigació, i alguns rumors indiquen que també va realitzar serveis d'espionatge.

païtar anys a venir. Pla el descriu com un homenet que, en aquell daltabaix soviètic, hagué de sortir de Mohilof, en la regió de Bielorrússia, cap a Polònia muntat en un carro tirat per una vaca. Era un tipus de persona confusa, de clarícia mal d'esbrinar, un trescador d'ambició universal: ben a l'inrevés de Victory, que preferia, més aviat, el localisme concret de Menorca, i que no tenia altre gust que la menorquinitat i la cultura local. Durant la darrera contesa carlina (1876), Ximénez treballà de corresponsal de guerra per a la premsa de Madrid i Catalunya. Després féu de cronista de trinxera a la guerra turco-russa de 1878. Ara bé, els més benèvols asseguren que fou un eminent investigador de la civilització hel·lènica i l'arqueologia del món clàssic, i, en efecte, va ser autor de diverses monografies i llibres voluminosos sobre la matèria. A més, féu les primeres traduccions al castellà d'algunes peces teatrals del seu amic Anton Txèkhov. Alguns gosen a dir que, fins i tot, va fer també serveis d'espionatge.

"M'han mobilitzat a Filipines. Som capità d'Estat Major", explicà Victory a Ximénez mentre passejaven per coberta. "Idò, jo no vaig tan enfora, estimat amic —li correspongué Ximénez—. Deixaré el vaixell molt abans que vostè. Estic esperant un carregament d'armes per emprendre una excursió per l'interior d'Àfrica." Després d'una tan enigmàtica i sorprenent confessió, Victory i Ximénez no es tornaren a veure mai més.

L'endemà, a trenc d'alba, el Covadonga féu una escala, i amb el mateix misteri amb què havia aparegut a Aden, Ximénez es volatilitzà per sempre.

Passaren molts anys. Del Desastre ningú no se'n recordava. Victory, reinstal·lat a Menorca, deixà la carrera militar i, com a admirable petitburgès que era, es posà al capdavant de l'Ateneu de Maó durant vint-i-cinc anys, per tal d'endreçar una obra de desvetllament de la cultura menorquina, i que encara ara dura vigorosa i plena. Idò bé, un bon dia, inesperadament, aquell president bonàs de l'Ateneu rebé una carta d'un menorquí rodamón que, vell i cansat de les tresques per tota la geografia europea, li pregava que li busqués una casa tranquil·la suvora les aigües manses del port de Maó, perquè ja no aspirava a res més que envellir pacíficament i passar avall cobert de terra nadiua. La carta, és clar, la signava Sadurní Ximénez. La cosa, però, s'anorrea tràgicament. Un dia de 1933 la revista *Nostra Terra* de Barcelona informà: "Ha mort a París i a la vetla de tornar a Mahó l'octogenari periodista Saturní Ximénez Enrich, després d'una vida laboriosa i accidentada [...] Fou el senyor Ximénez una verdadera representació de la nostra raça, plena d'inquietuds i d'expandiment."

El febrer d'aquell any, ell, que havia salvat tota mena de perills i de guerres, d'aventures arriscades i fatídiques, morí, no pas en la placidesa mítica del borm recobrat, sinó, més prosaicament, atropellat per una motocicleta que l'envestí en un carrer de París.

Ximénez, que havia salvat tota mena de perills i de guerres morí no pas en la placidesa mítica del borm recobrat, sinó, més prosaicament, atropellat per una motocicleta que l'envestí en un carrer de París.

Miguel Àngel Luján

AUREA
UNA ANIMADA LECTURA DELS
SERVICIS DELS LECTORS DEL MÓN

El món és un gran teatre i el nostre país és una de les escenes més interessants. En aquest número de *Aurea* hem volgut presentar-vos una sèrie de articles que reflecteixen la realitat social, econòmica i cultural del nostre país. Els articles són: "El món és un gran teatre", "El nostre país és una de les escenes més interessants", "El món és un gran teatre", "El nostre país és una de les escenes més interessants".